

Gutenberg sajtója Budapesten

Szili József

A Közlekedési Múzeumban kerül megrendezésre a reneszánsz év kapcsán az „Örök reneszánsz, a megújulás technikája” című időszaki kiállítás, és ezen belül az Országos Műszaki Múzeum kiállítása, ami az „Ősnyomtatványtól az e-book-ig” címet viseli.

A kiállítás egyik létrehozójával, *Fekete Zsolt* múzeológussal beszélgettünk, aki szívesen végigvezet minket a kiállításon és mesél a kiállított tárgyokról.

– A kiállítás egy reneszánsz dolgozószobával indul, majd egy végtelennek tűnő könyvespolcon keresztül jutunk el Gutenberg fa sajtójához, valamint egy szedőszekrényhez. Innen egy nagyot ugorva az írógépek fejlődését láthatjuk. Kiállítási darabként megjelenik az az írógép, amit Christopher L. Sholes és S. W. Soule amerikai nyomdász tervezett. Láthatjuk a Bíró-féle golyóstollat, amire méltán lehetünk büszkék. Bemutatásra kerül egy szonett írógép, ami a kombinatorikus költészet példája. Tovább haladva az elektronikus szövegbevitelt bemutató részhez jutunk, ahol megjelenik Gutenberg sajtójával kontrasztba állítva egy nyolcvanas évekbeli Lasergraph fotóplotter is. A kiállítás vége felé láthatjuk az e-book részt, ami többek között azt is prezentálja, hogy Balassi Bálint köl-

tónk műveit vitték fel először ilyen formátumban. A kiállítás legvégén egy digitalizáló stúdiót láthatunk, ami amellet, hogy bemutatja ezt a technikát, működőképes stúdióként is üzemel, ahol múzeumi anyagokat digitalizálnak. Gutenberg kézisajtója elég jelentős szerepet játszik ezen a kiállításon, hiszen ettől a kortól számíthatunk egy hatalmas információrobbanást, a mozgatható betűk és a sajtó megjelenésével az addig lassan kézzel írt könyvek, kódexek sokkal nagyobb példányszámban váltak előállíthatóvá.

– *Milyen tervrajzok alapján készült ez a sajtó?*

– Amikor Képes Gábor kollégám kitalálta ezt a kiállítást, rögtön felvetődött, hogy ha Gutenberg kézisajtó, akkor a mainzi Gutenberg Múzeum. A megvalósításhoz azonban kellett egy restaurátor kolléga, így jutottunk el dr. Forgács Györgyhöz, akit megbíztunk azzal, készítse el nekünk ezt a sajtót. A mainzi múzeummal történt levelezés során kaptunk engedélyt az ottani gép fotózására és lemérésére. A sajtót kénytelenek voltunk kicsinyíteni, hiszen a helyből adódóan meg volt szabva, mekkora súlya le-

het, amit még elbír a kiállítórész, illetve a belmagasság is adott volt. Szóval a mainzi Gutenberg Múzeumban található rekonstruált sajtó arányosan kicsinyített másolatát állítottuk ki. A gép teljesen működőképes. A bemutatókon nyomtatás is történik rajta. A negyvenkét soros Biblia egy kicsinyített változatát szokták rajta elkészíteni.

– Hogyan kapcsolódik az Országos Műszaki Múzeum ehhez a kiállításhoz?

– A múzeumnak van egy irodagép-történeti gyűjteménye. Amiben írógépek, másológépek, sokszorosítógépek, stencilgépek, könyvelőgépek is megtalálhatóak. A nyomdagép a Gutenberg-galaxis szerves részeként csatlakozik ezen kiállításhoz.

Kócziánné dr. Szentpéteri Erzsébet, a múzeum igazgatóját kérdeztük a kiállításról.

– Hogyan találtak egymásra az Országos Műszaki Múzeummal, és hogyan jött létre ez a kiállítás?

– Nemigen kellett egymásra találnunk. Több mint egy éve dolgozunk azon, hogy a két országos műszaki múzeum a lehető legrövidebb időn belül egyesüljön, és létrejöjjön egy nemzeti kategóriát elérő Közlekedési és Műszaki Múzeum. Úgy gondoltuk, hogy ennek az egyesülésnek az elfogadtatásához nagyon jó alkalmat teremt ilyen közös kiállítás. Így valósítottuk meg a reneszánsz év kapcsán több meghívott múzeummal együtt ezt a kiállítást.

tuk meg a reneszánsz év kapcsán több meghívott múzeummal együtt ezt a kiállítást.

– Terveznek-e további közös kiállításokat?

– Az elkövetkező három évet már így tervezzük. Időszaki kiállításokat is, valamint ha lehetőség lesz rá, egy átrendezett állandó kiállítást is szeretnénk megvalósítani, természetesen a társmúzeumok bevonásával együtt. 2011-ig már van egy előre egyeztetett kiállítási terve a két múzeumnak.

– Várható-e, hogy valamikor a jövőben egy külön nyomdatörténeti kiállítás is létrejöhet? Gondolok itt a valamikori gázgyár területére tervezett új múzeum létrejöttével, lesz-e lehetőség egy ilyen szakmatörténeti kiállítás létrehozására?

– Sajnos, nincs jó hírem ezzel kapcsolatban. Az EU-s pályázatokkal tavaly eljutottunk a majdnem kiemelt kategóriáig. Közvetlenül az utolsó fordulóban, a gázgyári projekttel kiestünk. Hogy a gázgyár területére bármiféle kiállítás költözzön, az függ a fővárostól, valamint az Oktatási és Kulturális Minisztériumtól. Ez még csak az első lépés lenne. Viszont azon a területen egy nagy magánbefektetői beruházás is zajlik. Így a mi mozgásterünk jelentősen leszűkül. Továbbra is azt gondolom, hogy az ipari örökségvédelmünknek egyik legfontosabb részei a gázgyári épületek megvédése. Ezeket mindenféleképpen meg kellene tartani egy majdani múzeumi hasznosítás céljából. Azt, hogy erre mikor kerül sor, jelen pillanatban megmondani nem tudom. A 2011-ig tartó periódusból mi kiestünk, így ezzel kapcsolatban csak a hosszú távú elképzeléseknek lehet majd létjogosultsága, és ez vonatkozik egy nyomdai szakkiállításra is. Ha az egyesülésünk meg is történik, az a kiállítótereinket egyetlen négyzetméterrel sem fogja növelni. Jelenleg is az épületünk korlátait feszegetjük, hiszen minden négyzetmétert kihasználunk. A reneszánsz év kapcsán megrendezett kiállításunkat is úgy tudtuk csak megvalósítani, hogy egy állandó kiállítási részt bontottunk el. Az, hogy a jövő évre tervezett időszaki kiállításainkat miként tudjuk így, helyszűrében megvalósítani, még vita tárgyát képezi.

– A bécsi Technikai Múzeumban láthatunk rá jó példát, hogy szinte a mai napig használt gépek is már ott vannak a múzeumban.

Létezik-e valamilyen folyamatosságot biztosító gyűjtés?

– Mindkét múzeum csatlakozott ahhoz a programhoz, ami a jelenkori tárgyak gyűjtését tűzi ki célul, egy évről évre meghirdetett tematika szerint. Az egyik probléma az, hogy a gyűjteménygyarapítási keretünk eléggé korlátozott. A másik probléma, hogy a jelenkor tárgyainál nehéz behatárolni, mi az, ami érdemes a megőrzésre, és mi az, ami nem. Ez leginkább csak utólag derül ki valamiről.

– Várható-e valamilyen múzeumpedagógiai foglalkozás a nyomdászattal kapcsolatban?

– Sok foglalkozást tartunk gyerekeknek, például a jelenlegi reneszánsz kiállítás kapcsán is. Nagyobb átfogó kiállításon belül lehetséges, hogy lesznek ilyen foglalkozások. A kiállított Gutenberg-sajtót is meg lehet tekinteni működés közben. De azt, hogy egy állandó kiállításon belül legyenek ilyen bemutatók vagy foglalkozások, megígérni nem tudom.

Megkérdeztük a Gutenberg-sajtó készítőit is. Kérdéseinkre *Forgács György* PhD válaszolt.

– Milyen tervrajzok alapján és milyen méretarányban készült a sajtó?

– Az interneten is található tervrajz, és a valódi méret sem volt alkalmazható, hiszen a kiállítási hely (Közlekedési Múzeum) fődémteherbírása 200 kg/m², tehát már a tervezésnél ebből kellett kiindulnunk. Asztalos kollégámmal a mainzi múzeumban, a helyszínen vettük fel a pontos méreteket. Az ott készített fotósorozatot, méretrajzokat és a saját magunk által megtervezett, átalakításra kiszámított méreteket használtuk.

– Mennyire sikerült a mainzi sajtót reprodukálni?

– A Mainzban található másolat reprodukálása sikeresnek mondható. Munkánk során mi a teljes történeti hűségre törekedtünk, lehetőleg csak fával dolgoztunk. Az ott alkalmazott kisegítő vaszerkezeteket teljes mértékben kiküszöböltük.

– Milyen alapanyagokból, mennyi ideig készült?

– A szerkezet fő alkotóeleme a bükk, az esztergált csavarment és a forgórészek gyertyánból készültek, az összeillesztéseknél a kornak megfelelő faékeket használtunk.

A szétszedhetőség (időszaki kiállítás darabjáról van szó), az elszállíthatóság érdekében az összeépítés során néhány lencsefejú rézcsavart is használtunk.

Az egész munka a felméréstől az elkészülésig, a helyszíni installálással együtt május közepétől szeptember elejéig tartott.

– Mennyien, milyen szakemberek dolgoztak rajta?

– Alkotóműhelyünk szakemberein kívül – itt jómagamon kívül ki kell emelnem Kerekó Dénes asztalos kollégámat – a faesztergálásnál, a levédésnél és a klisé elkészítésénél segítette egy-egy kolléga a munkánkat.

– Milyen problémák léptek fel az építés során és ezeket hogyan sikerült megoldani?

– A legfőbb gond a már előzőekben említett fődém terhelhetősége volt, ezért a mainzi prést le kellett kicsinyítenünk. Nálunk egy-egy oszlop súlya nem lehetett több 100-120 kilogrammnál, a prés teljes súlya így is közelíti a 300 kilót. Az arányokat a magasság, a hosszúság és a szélesség egyensúlyban tartásával sikerült megőriznünk. Ügyeltünk a nyomdaművészetben alapvető *aranymetszés* betartására is.

– Van-e tervben hasonló vagy bármely más, nyomdaiparral kapcsolatos reprodukció megvalósítása?

– Jelenleg hasonló jellegű megkeresésünk nincsen, de amint azt némi humorral mondani szoktam: „nekem már negyed évszázada, 1983 óta nyomdász vér (is) folyik az ereimben, sőt még vannak élő kéziszedő barátaim” – ezért nagyon testhezállót volt a feladat, amelyhez hasonlókat szívesen vállalnánk a jövőben is.